

ks. Stanisław Łabendowicz

Współdziałanie duchownych i świeckich w Kościele

Kościół jest wspólnotą osób, w której „wspólna jest godność członków wynikająca z ich odrodzenia się w Chrystusie, wspólna łaska synów, wspólne powołanie do doskonałości, jedno zbawienie, jedna nadzieja i miłość niepodzielna” (KK 32). Uczestnictwo wiernych świeckich i duchownych w misji Chrystusa oraz liczne obowiązki, które z niej wynikają, wskazują na jedność w Kościele. W katechezie należy zatem mocno podkreślać, że wszyscy członkowie Kościoła, a zatem duchowni, świeccy i konsekrowani, są zobowiązani, aby prowadzić „apostolstwo przez działalność skierowaną ku ewangelizacji i uświęcaniu ludzi oraz ku przenikaniu i kształtowaniu porządku rzeczy doczesnych zgodnie z duchem ewangelicznym, tak by ich działanie w tym porządku stanowiło w sposób widoczny świadectwo o Chrystusie i służyło do zbawienia ludzi” (DA 2). Będąc podmiotem życia Kościoła, mogą spełniać w Kościele różne funkcje i uczestniczyć w dawaniu świadectwa wierze i szerzeniu Królestwa Chrystusa. Warunkiem współpracy duchownych i świeckich jest wzajemne uznanie chrześcijańskiej godności i kościelnej tożsamości. Na potrzebę współpracy w głoszeniu Ewangelii zwracał uwagę Jezus Chrystus, który zawsze posyłał po dwóch uczniów (por. Mk 6,7; Łk 10,1). Również,

gdy wzywał do modlitwy, mówił: „Gdzie są dwaj albo trzej zebrani w imię moje tam jestem pośród nich” (Mt 18,20). Spożywanie paschy w Wieczerniku miało także charakter wspólnotowy (por. Mt 26,18; Mk 14,14). Jego objawienie się po zmartwychwstaniu również dotyczyło wspólnoty uczniów (por. J 20,19). W ten sposób Jezus Chrystus wskazywał Apostołom, że w swojej działalności powinni kierować się wspólną pracą (por. Dz 2,1). Wierni chrześcijanie od samego początku doświadczają, że dzięki wspólnotowemu działaniu o wiele łatwiej pokonuje się pojawiające trudności¹.

1. Eklezjalno-społeczne uwarunkowania współpracy duchownych i świeckich

W Kościele zawsze istniała świadomość, że wszyscy jego członkowie są spadkobiercami i realizatorami misji Chrystusa. Jednak pojawiające się w ciągu wieków różnorodne wizje Kościoła często ograniczały zakres działalności i stopień zaangażowania w nim osób świeckich na rzecz działalności osób duchownych i konsekrowanych. Sobór Watykański II na nowo zdefiniował Kościół, a istotnym elementem tej definicji stało się określenie „Lud Boży” (por. KK 9), który tworzą świeccy, kapłani oraz biskupi

¹ Por. P. Wierzbicki, *Zasada współpracy prawem i obowiązkiem wszystkich wiernych chrześcijan w prowadzaniu Kościoła*, „Warszawskie Studia Teologiczne” XXXIII (2015), s. 265.

z papieżem na czele (por. KK 14). Nie znaczy to, że zatarła się różnica między laikiem i duchownym, gdy chodzi o ich status sakramentalny, jednak różnica ta w odniesieniu do służby Bogu lub do innej misji Kościoła nie jest już tak nieprzekraczalna, jak to było kiedyś. Laikat ma swoje własne i ściśle sprecyzowane miejsce. Eklesjologia Soboru Watykańskiego II obudziła nową samoświadomość Kościoła, obejmującą fundamentalną prawdę o tym, że świeccy są Kościołem i stanowią go wraz z duszpasterzami. Zgodnie z tą eklesjologią istnieje w Kościele jedność posłannictwa w różnorodności służb.

Hierarchia kościelna i laikat spełniają różne funkcje w życiu Kościoła, ale tworzą jedną wspólnotę. Jednocześnie soborowa eklesjologia podkreśla potrzebę właściwej formacji dorosłych, która pomoże im w wypełnianiu tychże obowiązków. Wszyscy są odpowiedzialni za Kościół, choć ich charyzmaty są różne. W *Kodeksie Prawa Kanonicznego* czytamy: „Wszyscy wierni mają obowiązek i prawo współpracy w tym, aby Boże przepowiadanie zbawienia rozszerzało się coraz bardziej na wszystkich ludzi każdego czasu i całego świata” (KPK 211). Katolik w pierwszym rzędzie jest chrześcijaninem, czyli człowiekiem ochrzczonym, własnością Chrystusa. Znaczy to, że zostaje włączony w Chrystusa, w Jego tajemnicze Ciało – Kościół. Staje się jednocześnie podmiotem praw i obowiązków w Kościele². *Dyrektorium ogólne o katechizacji* podaje, że na mocy „powszechnej woli zbawczej Bóg postanowił, by Objawienie było przekazywane wszystkim narodom

i wszystkim pokoleniom oraz pozostało na zawsze zachowane w całości” (DOK 42). Dlatego też „Jezus Chrystus założył Kościół na fundamencie Apostołów i (...) – wysłał ich, by na całym świecie przepowiadali Ewangelię” (DOK 43). Kościół jest wspólnotą Osób Boskich – Trójcy Świętej oraz wspólnotą osób ludzkich. W tej wspólnocie Ludu Bożego powstają wzajemne więzy między ludźmi i Bogiem, a zatem „Zjednoczeni z Synem w miłości Ducha Świętego, chrześcijanie są równocześnie zjednoczeni z Ojcem” (ChL 18). W ten sposób tworzy się wspólnota braterska, dla której wzorem jedności jest Trójca Święta. Więź duchowa, jaka powstała pomiędzy Jezusem a Jego uczniami stanowi tajemnicę jedności osób we wspólnocie. Ta jedność stanowi tajemnicę Kościoła³.

Ojcowie Soboru Watykańskiego II nauczają, że „pasterze i pozostali wierni związani są ze sobą przez konieczne, wzajemne odniesienia; pasterze Kościoła, idąc za przykładem Pana, sobie nawzajem i innym wiernym oddają posługi duchowe, wierni zaś ochoczo świadczą wspólnie pomoc pasterzom i nauczycielom. Tak to w rzeczywistości dają świadectwo jedności przedziwnej w Ciele Chrystusowym” (KK 32). Wspólnotę Kościoła tworzą duchowni, konsekrowani oraz świeccy. Świeccy nie przyjmują sakramentu święceń kapłańskich, ani nie są związani ślubami zakonnymi czy profesją rad ewangelicznych, to jednak poprzez chrzest są odpowiedzialni za rozwój Kościoła i umacnianie się wiary⁴. Z woli Jezusa Chrystusa w Kościele istnieje hierarchia, ale w godności przed Bogiem wszyscy są równi.

² Por. E. Weron, *Budzenie olbrzyma*, Poznań 1995, s. 11; J. Wagner, *Odpowiedzialność katolików świeckich w Kościele i świecie*, w: *Kościół – świat – świeccy*, pr. zb., Warszawa 1988, s. 152-153.

³ Por. S. Łabendowicz, *Formacja katechetów w dokumentach Kościoła i literaturze katechetyczno-dydaktycznej po Soborze Watykańskim II*, Sandomierz 1997, s. 20.

⁴ Por. E. Weron, *Nauczanie Jana Pawła II o świeckich we wspólnocie chrześcijańskiej*, „Colectanea Theologica” 67 (1997) nr 4, s. 131.

W Kościele biskupi wraz ze swymi pomocnikami, kapłanami i diakonami, „objęli posługiwanie duchowe we wspólnocie, stając w zastępstwie Boga na czele trzody, której są pasterzami, jako nauczyciele, jako kapłani świętego kultu, jako sprawujący rządy duchowe” (KK 20). Celem działalności kapłanów, biskupów z papieżem na czele jest strzec nienaruszalności i prawdziwości depozytu wiary pozostawionego przez Jezusa Chrystusa oraz przekazywanie słów Syna Bożego i nauczanie o Nim, świadczenie swoim życiem, sprawowanie sakramentów i celebrowanie liturgii.

Duchowieństwo oraz osoby konsekrowane jako szczególnie świadkowie Chrystusa powinni dzielić się swoimi obowiązkami i przywilejami z osobami świeckimi. Hierarchiczność nie umniejsza w żaden sposób godności osób świeckich, lecz jak przypomina Ojciec Święty Jan Paweł II: „Katolicy świeccy winni coraz bardziej podejmować konkretne formy współodpowiedzialności za życie swych wspólnot parafialnych, a także diecezji (...). Wierni świeccy, należycie uformowani, winni poczuć się rzeczywistymi podmiotami w życiu Kościoła. Zakłada to tak z ich strony, jak ze strony duchowieństwa, potrzebę zmian we wzajemnych relacjach, umiejętność współpracy, postawę cierpliwego dialogu, służby i obustronnego zaufania”⁵. Tak więc „wszyscy ludzie świeccy, stawszy się przez chrzest i bierzmowanie uczestnikami funkcji kapłańskiej, prorockiej i królewskiej Chrystusa, mają swój udział w posłannictwie całego Ludu Bożego w Kościele i na świecie” (DA 2). Realizując te trzy funkcje, człowiek wypełnia swoje zobowiązanie i angażuje się w sprawy Kościoła i świata.

Uczestnictwo w misji królewskiej osób świeckich polega na zaangażowaniu się w różnorodną działalność. Czynnikiem gwarantującym autentyczną „królewskość człowieka” jest jego moralność zbudowana na Ewangelii. Uczestnictwo w tej funkcji to nieustanne przezwyciężanie w sobie panowania grzechu i stawianie się dzieckiem Bożym, aby móc nieść naukę Chrystusa całemu światu. Jest to swoista chrystianizacja świata, a więc kształtowanie porządku doczesnego w duchu chrześcijańskim i przepajania go Ewangelią (por. DA 4). Chodzi tu o angażowanie się we wszystkie dziedziny życia, które powinny służyć prawdziwemu dobru człowieka, wyrażając w ten sposób sprawiedliwość i miłość między ludźmi. Katecheci powinni przypominać katechizowanym, że „królowanie” to niesienie pomocy innym, które łączy się z wypełnianiem funkcji kapłańskiej. Współdziałanie świeckich w kapłaństwie polega przede wszystkim na aktywnym uczestnictwie w liturgii. Powinni na przykład współpracować z duchownymi, „pełniąc posługę lub funkcję lektora, prezentując krótkie komentarze wyjaśniające znaczenie liturgii oraz na Mszach świętych, związanych z jakąś okazją, składając świadectwa”⁶. Potrzebne jest także pogłębienie rozumienia istoty oraz celu przyjmowania sakramentów świętych. Powołanie chrześcijańskie realizuje się również poprzez udział w prorockiej funkcji Chrystusa. Polega ona na głoszeniu Ewangelii i świadczeniu o niej „przez życie wiary i miłości i składając Bogu ofiarę chwały” (KK 12). Od ochrzczonych funkcja ta wymaga znajomości nauki Chrystusowej, potwierdzonej przez słowa oraz czyny w życiu rodzinnym i społecznym (por. KK 35).

⁵ *Kościół wspólnotą ewangelizującą. Przemówienie Ojca Świętego do I grupy Biskupów (12 stycznia 1993 r.)*, „L'Osservatore Romano” 2 (1993), s. 16.

⁶ M. Chwarscianek, *Współpraca duchownych i świeckich w realizacji funkcji prorockiej Kościoła w świetle nauczania Jana Pawła II*, „Studia Salvatoriana Polonica” 7 (2013), s. 129.

Osobom świeckim stosownie do posiadanej wiedzy, kompetencji i zdolności, jakie posiadają, przysługuje prawo, „a niekiedy nawet obowiązek wyjawiania swojego zdania świętym pasterzom w sprawach dotyczących dobra Kościoła oraz – zachowując nienaruszalność wiary i obyczajów, szacunek wobec pasterzy, biorąc pod uwagę wspólny pożytek i godność osoby – podawania go do wiadomości innym wiernym” (KPK 212). Obecność laikatu w Kościele i w świecie jest związana z powołaniem każdego chrześcijanina głoszenia Ewangelii, do świętości oraz apostołatu. Kościół żyje w świecie i w nim kontynuuje odkupieńcze dzieło Jezusa Chrystusa. Dlatego też potrzebna jest współpraca pomiędzy ludźmi duchowieństwem oraz świeckimi, którzy żyją w świecie i zajmują się sprawami tego świata⁷. Ojciec Święty Jan Paweł II zachęca zarówno pasterzy Kościoła, jak i wiernych świeckich do braterskiej współpracy, która jest oparta na szacunku, miłości i serdeczności (por. ChL 31). Dzięki temu zażyłemu „obcowaniu z sobą świeckich i pasterzy spodziewać się należy rozlicznych dóbr Kościoła: dzięki temu bowiem w świeckich umacnia się poczucie własnej odpowiedzialności, wzmacnia się zapał i łatwiej siły świeckich łączą się z pracą pasterzy. Ci zaś, wsparci doświadczeniem świeckich, mogą zdobyć celniejszy i odpowiedniejszy sąd zarówno w sprawach duchowych, jak i doczesnych, tak aby cały Kościół, umocniony przez wszystkie swoje członki, skuteczniej pełnił swe posłannictwo dla życia świata” (KK 37). Ta współpraca pomiędzy wszystkimi członkami Kościoła wynika z realizacji zasady wierności Bogu oraz człowiekowi.

Idea Kościoła jako Ludu Bożego (por. KK 9) oraz Ciała Chrystusa (por. Rz 12,4-8; 1Kor 12,12-31; Kol 1,18), czyli wspólnoty, prowadzi do uznania korelacji i współzależności pomiędzy wszystkimi członkami Kościoła. Kościół jest wspólnotą ludzi, którzy należą do różnych stanów, posiadają odmienne powołanie, liczne charyzmaty i dary oraz pełnią różne funkcje i posługi. Ludzie świeccy, duchowni oraz członkowie zgromadzeń zakonnych są powołani do wymiany dóbr i wzajemnej pomocy na drodze do zbawienia (por. KK 32). Ta różnorodność ma na celu dobro całego Kościoła i wpływa na efektywność w przekazywaniu nauki Jezusa Chrystusa. Niejednolita „wspólnota chrześcijańska jest w sobie samej żywą katechezą. Przez to, czym ona jest, co głosi, co celebrowa i co czyni, pozostaje zawsze żywym, nieodczynnym i pierwszorzędnym miejscem katechezy” (DOK 141). Jednocześnie ważne jest budowanie ducha komunii i dialogu oraz wzajemnej współodpowiedzialności między wiernymi świeckimi, a duchownymi i konsekrowanymi. Działalność pomiędzy świeckimi i duchownymi w Kościele może przybierać różne formy, poczynawszy od współpracy na rzecz rozwoju religijnego i moralnego człowieka, poprzez pomoc materialną i wsparcie duchowe⁸.

Kościół jest jeden, ale istnieje w nim różnorodność posługiwania. Dlatego też naturę Kościoła, jak i jego misję należy ukazywać w potrójnym zadaniu. W tym celu zarówno katecheza szkolna, jak i parafialna ma odpowiadać na pytanie, co to znaczy być Kościołem współpracującym. Każdy ochrzczony powinien więc uświadomić sobie prawa i obowiązki, jakie dotyczą

⁷ Por. L. Bouyer, *Kościół Boży*, Warszawa 1977, s. 418-424; M. Chwarscianek, *Współpraca duchownych i świeckich...*, s. 125.

⁸ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na Światowy Dzień Misyjny „Misyjna posługa laikatu”*, w: *Orędzia Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, Kraków 1998, s. 308-309.

wszystkich członków Kościoła. Zobowiązują do tego słowa Chrystusa: „Muszę głosić Dobrą Nowinę o królestwie Bożym, bo na to zostałem posłany” (Łk 4,43). Odnosi się to do wiernych świeckich, duchowieństwa i osób konsekrowanych. Dlatego też działalności Kościoła musi towarzyszyć poczucie prawa i obowiązku, które emanuje z nauczania Jezusa⁹.

Wszyscy chrześcijanie są zobowiązani na miarę swoich możliwości i pełnionego powołania do kontynuowania Chrystusowego nauczania poprzez głoszone słowo, modlitwę oraz świadectwo życia. W dokumencie *Katecheza dorosłych we wspólnocie chrześcijańskiej* czytamy: „Aby Dobra Nowina mogła przeniknąć wszystkie wymiary życia człowieka, trzeba dać każdemu chrześcijaninowi możliwość stawiania się świadomym podmiotem w tym procesie. Sam natomiast proces rozwoju wiary winien posiadać charakter spójny, harmonijny i komplementarny, a udział w nim warunkowany stopniem nabywanej odpowiedzialności” (KDWCh 25). Zadaniem katechezy jest uzmysłowienie człowiekowi, że on, jako istota rozumna i wolna, został posłany, aby przeobrażać oblicze ziemi. Za wypełnienie tego zadania ponoszą jednakową odpowiedzialność zarówno mężczyźni, jak i kobiety, duchowni i świeccy. Kościół, kierując do ochrzczonych ewangeliczne zaproszenie, dostrzega, jak wiele jest problemów i oczekiwań w ich życiu, które pragnie wspólnie z nimi podejmować (por. KDWCh 14). W związku z tym cała wspólnota eklezjalna powinna wciąż nabywać wewnętrznego przekonania, że jest instancją w pierwszej kolejności odpowiedzialną za dzieło

głoszenia, mimo że w danych przypadkach działa poprzez konkretne osoby bądź korzysta z określonych struktur¹⁰.

Papież Franciszek w *Evangelii gaudium* wskazuje, że wielkie przemiany społeczne i „światowe trendy”, zwłaszcza te, które uderzają w człowieka i w Boże zamysły (por. nn. 52-75), powinny stać się powodem jeszcze gorliwszej działalności misyjnej Kościoła. W encyklice *Laudato si'* przypomina, że wszyscy „możemy współpracować jako narzędzia Boga w trosce o stworzenie, każdy ze swoją kulturą i doświadczeniem, swoimi inicjatywami i możliwościami” (n. 14). Kościół wzywa do zaangażowania się w głoszenie nauki Chrystusowej oraz do poszukiwania nowych sposobów dotarcia do ochrzczonych i do tych, którzy jeszcze nie znają orędzia Chrystusa. Do podjęcia działalności w Kościele i poza nim są zobowiązani wszyscy ochrzczeni świeccy, duchowni i konsekrowani. Jezus Chrystus obiecał im pomoc, mówiąc: „A oto Ja jestem z wami przez wszystkie dni, aż do skończenia świata” (Mt 28,20). Zapewnienie o obecności Chrystusa przy każdym człowieku powinny być pomocą i wsparciem w chwilach zwątpień. Do postawy otwartości na innych ludzi oraz odwagi w głoszeniu nauki Chrystusowej zachęcał również Jan Paweł II, apelując: „Wypłyn na głębie! Zawierz Chrystusowi, pokonaj słabość i zniechęcenie, i na nowo wypłyn na głębie! Odkryj głębie własnego ducha. Wnikaj w głębie świata. Przyjmij słowo Chrystusa, zaufaj Mu i podejmij swą życiową misję. Ludzie nowego wieku oczekują twojego świadectwa. Nie bój się! Wypłyn na głębie! – jest przy tobie Chrystus”¹¹.

⁹ Por. E. Materski, *Z rozważań nad katechezą po synodzie biskupów 1977*, w: *W służbie Ludowi Bożemu*, red. M. Lijewski, Poznań-Warszawa 1983, s. 142.

¹⁰ Por. K. Misiaszek, *Wspólnota chrześcijańska (parafia) jako podmiot katechezy*, w: *Katecheza w parafii poszukiwanie tożsamości*, red. K. Kantowski, Warszawa 2004, s. 21.

¹¹ *Przemówienia Ojca Świętego Jana Pawła II do młodzieży zgromadzonej na Polach Lednickich*, 2 czerwca 2001 r.

2. Biblijno-teologiczne podstawy współdziałania duchownych i świeckich

Na temat jedności w działaniu w Kościele mówi sam Jezus Chrystus, gdy przedstawia obraz winnego krzewu i latorośli: „Ja jestem krzewem winnym, wy – latoroślami” (J 15,5). Ta jedność to niejako „odbicie i tajemnicze uczestnictwo w miłości, która łączy w jedno Ojca, Syna i Ducha Świętego” (por. ChL 12 i 18). Zadaniem Kościoła jest głoszenie tajemnicy trynitarniej, a więc Boga Ojca, którego objawił ludziom Jego Syn oraz Ducha Świętego uświęcającego to dzieło. Głoszenie Ewangelii jest możliwe dzięki wydarzeniu z Pięćdziesiątnicy (por. Dz 2,1-13). To wtedy Duch Święty wyprowadził Apostołów z Wieczernika, najpierw na ulice Jerozolimy oraz drogi Palestyny, a następnie do innych krajów aż po krańce ziemi. Kontynuatorem oraz spadkobiercą dzieła zapoczątkowanego przez apostołów i wszystkich uczniów Chrystusa jest Kościół. W działalności Kościoła chodzi o głoszenie Dobrej Nowiny oraz świadczenie o niej wyznawaną, na co dzieł wiarą i postawą. Potrzebne jest również nieustanne wezwanie do nawrócenia oraz dzielenie się własnym doświadczeniem pomiędzy świeckimi i duchownymi. Dotyczy to każdego chrześcijanina, który swoim własnym życiem ma głosić Ewangelię.

Powodem, dla którego, głosi się naukę Bożą jest miłość Boga do każdego człowieka. To Bóg ze swej nieskończonej miłości stworzył świat, by następnie odkupił go Jego Syn Jezus Chrystus oraz prowadził ku zbawieniu Duch Święty. Kościół ma za zadanie tę „misyjność Boga” urzeczywistniać w świecie. Wzorem wszelkiej działalności

dla Kościoła i każdego chrześcijanina jest sam Jezus. Jego posłannictwo realizuje się stopniowo, od głoszenia poprzez świadectwo życia, aż po śmierć i zmartwychwstanie. Współpraca w Kościele pomiędzy świeckimi i duchownymi to odpowiedź na Chrystusowe posłanie: „Jak Ojciec Mnie posłał, tak i Ja was posyłam. (...) Weźmijcie Ducha Świętego” (J 20,21-22), ponieważ właśnie Duch „z mojego weźmie i wam objawi” (J 16,14). W sakramencie chrztu każdy chrześcijanin otrzymuje Ducha Świętego, który zamieszkuje w nim i obdarza go wieloma łaskami. Natomiast sakrament bierzmowania, czyli swoiste umocnienie i utwierdzenie w wierze, powoduje zakorzenienie w Bożym synostwie (por. KKK 1303). Duch Święty dodaje sił i odwagi do świadczenia o Bogu głoszonym słowem i czynem¹². To On uzdalnia człowieka do apostołowania i bycia prawdziwym świadkiem Chrystusa w Kościele i poza nim (por. KKK 1285). Jezus Chrystus, zwracając się do apostołów, mówił: „Wy jesteście światłem świata. Nie może się ukryć miasto położone na górze. Nie zapala się też światła i nie stawia pod korcem, ale na świeczniku, aby świeciło wszystkim, którzy są w domu. Tak niech świeci wasze światło przed ludźmi, aby widzieli wasze dobre uczynki i chwalili Ojca waszego, który jest w niebie” (Mt 5,14-16). Dlatego też każdy ochrzczony jest zobowiązany do realizowania swojego życiowego powołania w tym środowisku i w takich okolicznościach, w jakich się aktualnie znajduje.

a) Biblijne podstawy współdziałania

Pismo Święte ukazuje, że Bóg z miłości do człowieka obdarzył go życiem i wielką godnością (por. KKK 356). Jednocześnie pragnie jego szczęścia

¹² Por. B. Częsz, *Misja apostolska chrześcijanina w świetle nauczania Ojców Kościoła*, w: Komisja Duszpasterstwa Konferencji Episkopatu Polski, *Idźcie i głoscie. Przez Chrystusa, z Chrystusem, w Chrystusie. Przez wiarę i chrzest do świadectwa. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2013-2017*, Poznań 2016, s. 187; P. Wierzbicki, *Zasada współpracy...*, s. 271-272.

i to szczęście mu ofiaruje (por. KKK 1). Bóg objawiał się ludziom przez proroków i wydarzenia zbawcze, a następnie przez swojego Syna Jezusa Chrystusa (por. DOK 40). To w Nim ukazał jak bardzo bliski jest mu los każdego człowieka. Wszystko, co czynił i co mówił było ukierunkowane na człowieka i jego dobro. Nikt nie może być doskonalszym wzorem współpracy z człowiekiem, jak sam Syn Boży. Karty Pisma Świętego ukazują, że Jezus kocha dzieci, a one lgną do Niego (por. Mk 10,13-16), współczuje cierpiącym i chorym, a także żał Mu głodnego ludu (por. Mk 8,1-9). To Jezus Chrystus potrafi wczuć się w ból samotnej wdowy (por. Łk 7,13), rozumie smutek zatroskanego ojca (por. Mk 5,35n) oraz zasmucenie sióstr Łazarza. On nie potępia, ale okazuje takt wobec Zachęusza – przełożonego celników (por. Łk 19,1) i serdeczną przyjaźń wobec przyjaciół w Betanii (por. Łk 10,38n). Potrafi wczuć się w sytuację Nikodema (por. J 3,1) czy wybaczyć oprawcom. Jest wyrozumiały, ale stanowczy wobec grzeszników (por. J 8,10-11; Łk 7,36n). Swoją postawą Jezus Chrystus objawia miłość Boga (por. 1J 4,9) oraz ukazuje wzór postawy wobec każdego człowieka. Jezus Chrystus jest najdoskonalszym przykładem współpracy człowieka z Bogiem i z drugim człowiekiem.

Objawienie Boże osiągnęło swoją pełnię w fakcie wkroczenia Syna Bożego w ludzką historię, w Jego ludzkim życiu i śmierci. Dlatego też katecheza dzieci, młodzieży i dorosłych wymaga przybliżenia oraz wyjaśnienia tajemnicy ziemskiego życia Jezusa, przez które zostało zawiązane nowe przymierze Boga z ludźmi¹³. Syn Boży jest wzorem współpracy pomiędzy wszystkimi ludźmi,

a więc wierzącymi, jak i tymi, którzy jeszcze nie wierzą. Swoją bezgraniczną i ofiarną miłością obejmuje wszystkich. Jednocześnie jest to miłość czynna, gdyż „przeszedł On dobrze czyniąc i uzdrawiając wszystkich, którzy byli pod władzą diabła” (Dz 10,38). Dlatego też zarówno świeccy, jak i duchowni powinni w swoim życiu naśladować Jezusa Chrystusa. Tak jak on muszą głosić naukę Bożą wszystkim ludziom (zob. Mk 7,25-30). Jezus Chrystus założył Kościół, który jest nazwany Ludem Bożym oraz Ciałem Chrystusa (por. Rz 12,4-8; 1Kor 12,12-31; Ef 1,22-23; Kol 1,18). Istotną cechą Kościoła jest jego charakter prorocki, który wyraża się w postawie wiary i służby wierze. Ważny jest również charakter kapłański, który uzdalnia i zobowiązuje do aktów kultu, poprzez które oddaje się cześć Bogu oraz uświęca się człowiek. Natomiast poprzez charakter królewski wierni mają udział w Chrystusowej władzy szerzenia Królestwa Bożego na ziemi¹⁴. Pomocą w realizacji tego potrójnego zadania Kościoła są: Słowo Boże, sakramenty i nadprzyrodzone dary – charyzmaty.

Postawione przed ochrzczonymi zadania oraz dostępne do wykorzystania środki zakładają współpracę i współodpowiedzialność pomiędzy wszystkimi wiernymi w Kościele. Rozumienie Kościoła jako Ludu Bożego oraz Ciała Chrystusa wskazuje, że jest wspólnotą życia i miłości, która zmierza do wiecznej ojczyzny, dopełnienia zapoczątkowanego na ziemi Królestwa Bożego (por. KK 9). Takie ujęcie Kościoła wskazuje na specyficzną relację jako łączy każdego wierzącego z Bogiem w Trójcy Jedynym oraz z innymi wierzącymi. Pomaga również w lepszym zrozumieniu wspólnotowości

¹³ Por. Z. Marek, *Zbawcze orędzie w posłudze katechetycznej*, w: *Katecheza Kościoła w świetle Dyrektorium ogólnego o katechizacji*, Kraków 1999, s. 94.

¹⁴ Por. S. Nagy, *Chrystus w Kościele*, Wrocław 1982, s. 61.

oraz wzajemnych relacji w działaniu pomiędzy duszpasterzami i wiernymi świeckimi¹⁵. Jezus Chrystus, ustanawiając Kościół, powołał osoby obdarzone autorytetem do wypełnienia zadań: nauczania, uwalniania od grzechów, udzielania sakramentów świętych, kierowania Ludem Bożym. Jest to zakres kompetencji i władzy, którą otrzymują osoby mające święcenia, tzn. uczestniczące sakramentalnie w trosce pasterskiej Chrystusa.

W realizacji potrójnego zadania Kościoła na mocy misji uczestniczą także świeccy (por. KPK, kan. 129 §2)¹⁶. Włączenie do Kościoła poprzez chrzest zobowiązuje człowieka do troski o jego rozwój i misję ewangelizacyjną w świecie. Jednocześnie sam Jezus Chrystus pokazuje, jak współpracować i współdziałać w głoszeniu Dobrej Nowiny: „Idźcie i głoscie: Bliskie już jest królestwo niebieskie. Uzdrawiajcie chorych, wskrzeszajcie umarłych, oczyszczajcie trędowatych, wypędzajcie złe duchy! Darmo otrzymaliście, darmo dawajcie! Nie zdobywajcie złota ani srebra, ani miedzi do swych trzosów. Nie bierzcie na drogą torby ani dwóch sukien, ani sandałów, ani laski! Wart jest bowiem robotnik swej strawy” (Mt 10,5-10). Wszelkie działania w Kościele i poza nim powinny odbywać się w duchu miłości oraz wiary: „Zaprawdę, zaprawdę, powiadam wam: Kto we Mnie wierzy, będzie także dokonywał tych dzieł, których Ja dokonuję, owszem, i większe od tych uczyni, bo Ja idę do Ojca” (J 14,12). Misją głoszenie słowa Bożego oraz świadczenia

o Bogu może przybierać różne formy, w zależności od okoliczności, sytuacji i potrzeb Kościoła. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* podaje, że katecheza „powinna prowadzić do «stopniowego uchwycenia (zrozumienia) całej prawdy o planie Bożym», wprowadzając uczniów Jezusa Chrystusa do poznania Tradycji i Pisma Świętego, które jest «wzniosłym poznaniem Jezusa Chrystusa»” (DOK 85). Katecheza, przedstawiając orędzie chrześcijańskie, nie tylko ukazuje Boga i Jego zamiysł zbawczy, ale także pozwala poznać powołanie człowieka (por. DOK 116)

b) Posługa słowa i liturgia

W Kościele wszyscy wierni są słuchaczami oraz głosicielami słowa Bożego. Swoją posługę realizują w zależności od pełnionych funkcji. Duchowni, dzięki urzędowemu kapłaństwu, pełnią funkcję głoszenia słowa Bożego na sposób autorytatywny, natomiast osoby świeckie czynią to dzięki funkcji prorockiej. Stają się głosicielami słowa Bożego poprzez dobry przykład życia oraz pełnienie różnych funkcji w Kościele¹⁷. Jan Paweł II w *Instrukcji o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów* podaje, że treścią posługi słowa jest katecheza i wszelkie nauczanie chrześcijańskie¹⁸. Wskazuje, że wierni świeccy głoszą Słowo Boże w rodzinie i pracy oraz świadczą o Bogu swoim życiem. Odpowiedzialność za głoszenie

¹⁵ Por. E. Górecki, *Współpraca duszpasterzy i katolików świeckich*, „Ateneum Kapłańskie” 85 (1993) nr 1, s. 98.

¹⁶ Tamże, s. 99.

¹⁷ Por. T. Lewandowski, *Udział laikatu w przepowiadaniu kościelnym. Wokół „Instrukcji o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów”*, „Ateneum Kapłańskie” 91 (1999) z. 1, s. 16-17.

¹⁸ *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów*, „L'Osservatore Romano” 19 (1998) nr 12, s. 34-35; por. M. Chwarscianek, *Współpraca duchownych i świeckich...*, s. 126.

zbawczego orędzia obejmuje w szczególności sposób duchowieństwa i osoby konsekrowane, którzy z racji przyjętego sakramentu uczestniczą w tej misji w łączności z biskupami i papieżem. Jednakże i osoby świeckie poprzez sakrament chrztu i bierzmowania oraz udział w funkcji kapłańskiej, prorockiej i królewskiej są zobowiązani do głoszenia nauki Chrystusowej w Kościele i świecie. To głoszenie przez Kościół zbawczego orędzia powinno odbywać się pod przewodnictwem i w jedności z papieżem (por. KK 23). Dlatego też wierni świeccy, duchowni i konsekrowani powinni wspólnie głosić Słowo Boże oraz świadczyć o nim swoim życiem. W Kościele ma więc miejsce rzeczywiste głoszenie i przekazywanie Dobrej Nowiny (por. DOK 217).

Wyjątkowe miejsce pośród wielu różnych posług zajmuje katechizacja realizowana „przez kapłanów, diakonów, zakonników i świeckich w łączności z biskupem” (DOK 219). Jest ona najbardziej rozpowszechnioną formą głoszenia Słowa Bożego w Kościele. Za katechizację i rozwój wiary jest odpowiedzialna cała wspólnota chrześcijańska. Ojciec Święty Jan Paweł II wskazywał ją jako priorytetowe zadanie w działaniach duszpasterskich, stwierdzając, że jest to „kształtowanie i rozwijanie wiary każdego człowieka” (EE 51). Natomiast *Dyrektorium ogólne o katechizacji* podaje, że o wtajemniczenie chrześcijańskie powinni się troszczyć nie tylko katecheci i kapłani, ale cała społeczność wiernych. Również stałe wychowanie wiary jest zadaniem, które spoczywa na całej wspólnocie. Katecheza jest więc „działaniem wychowawczym realizowanym z uwzględnieniem szczególnej odpowiedzialności każdego członka wspólnoty, w kontekście lub klimacie wspólnotowym bogatym

w relacje, aby katechumeni i katechizowani czynnie włączyli się w życie wspólnoty” (DOK 220). Dlatego też tak wiele osób duchownych i świeckich „z entuzjazmem i wytrwałością poświęca się katechezie. Jest to jedno z najbardziej znaczących dzieł Kościoła” (DOK 29). Można więc mówić o pomocy świadczony człowiekowi przez Kościół. Pomoc ta ma go „wspierać w głoszeniu zbawczego orędzia oraz w stawianiu się czynnym, świadomym i odpowiedzialnym podmiotem, a nie czystym, milczącym i biernym jego odbiorcą” (DOK 167). Wypełnienie obowiązku katechizowania jest pełnieniem misji Kościoła. Z tej racji nauczanie katechetyczne musi zawsze pozostawać pod kierownictwem prawowitej władzy kościelnej (KPK kan. 774 p. 1). Dlatego trzeba tworzyć ośrodki formacyjne, które przygotowywałyby współpracowników w dziele wychowania i katechizacji (por. CT 71). Katecheta bowiem, zanim podejmie się zadania urzędowego głoszenia wiary, najpierw powinien sam w niej wzrastać¹⁹.

Katechizowanie, a więc głoszenie słów i nauki Jezusa Chrystusa, jest związane „z całym sprawowaniem liturgii i sakramentów, gdyż właśnie w sakramentach, a zwłaszcza w Eucharystii, Jezus Chrystus działa najpełniej w celu przemiany człowieka” (CT 23). Ten sakramentalny charakter wychowania liturgicznego w katechezie powinien znaleźć się w treściach i formach katechezy dzieci, młodzieży i oraz dorosłych. Katecheza jest niezbędna „zarówno, ażeby doprowadzić do dojrzałości wiary chrześcijan, jak i po to, by oni dawali świadectwo w świecie. Chce bowiem w nas chrześcijanach sprawić to, żebyśmy doszli «wszyscy razem do jedności wiary i pełnego poznania Syna Bożego,

¹⁹ Por. S. Łabendowicz, *Posłannictwo katechetów we wspólnocie Kościoła*, w: *W służbie wartościom*, red. R. Kamiński, Kielce 1999, s. 361.

do człowieka doskonałego, do miary wielkości według Pełni Chrystusa» (DOK 25). W kształceniu liturgicznym ważne miejsce odgrywa przygotowanie intelektualne oraz duchowe przeżywanie sakramentu. Potrzebne jest również tworzenia zespołów liturgicznych (por. KL 10). Także programy pracy z ministrantami i bielankami powinny uwzględniać umiejętność pełnienia funkcji liturgicznych oraz zdolność do przeżywania i rozumienia obrzędów, w których zespoły liturgiczne pełnią służbę (por. PSPL 85). Należy niejako na nowo dowartościować treść lekcjonarzy oraz strukturę roku liturgicznego (por. DOK 207). W programie formacji lektorów powinno uwzględnić się zagadnienia biblijne, liturgiczne, a także te, które są związane z prawidłowym wykonywaniem czytań i śpiewów w liturgii (por. DKKP 110).

c) Egzystencjalne podstawy współdziałania

Dyrektorium ogólne o katechizacji wskazuje, że „Uczniowie Jezusa są zanurzeni w świecie jako zaczyn, ale – jak w każdym czasie – nie są wolni od wpływów sytuacji ludzkich” (DOK 24). Dlatego Kościół głosi Ewangelię Jezusa i niesie jej naukę w różne konteksty społeczne. W ten sposób „Uczeń Jezusa Chrystusa rzeczywiście uczestniczy od wewnątrz w «radości i nadziei, smutku i trwodze ludzi współczesnych», patrzy na historię ludzką, uczestniczy w niej, nie tylko swoim rozumem, lecz także wiarą. W tym świetle świat jawi się równocześnie jako «z miłości Stwórcy powołany do bytu i zachowywany, (który) popadł wprawdzie w niewolę grzechu, lecz został wyzwolony przez Chrystusa ukrzyżowanego i zmartwychwstałego po złamaniu potęgi Złego»” (DOK 16). Celem współpracy wiernych świeckich z duchownymi jest budowanie wspólnoty Kościoła (KPK kan. 275 § 1), która wspomaga człowieka w takim rozwoju, jaki umożliwi mu

osiągnięcie celu ostatecznego, tj. zbawienia. Współpraca pomiędzy duchownymi, świeckimi i osobami konsekrowanymi domaga się zaangażowania w rozwój królestwa Bożego tutaj na ziemi. Przedstawiając orędzie chrześcijańskie, „katecheza nie tylko ukazuje, kim jest Bóg i jaki jest Jego zamiysł zbawczy, ale, jak uczynił sam Jezus, objawia także w pełni człowieka człowiekowi i pozwala mu poznać jego najwyższe powołanie” (DOK 116).

Współczesne zmiany ekonomiczne, społeczne i polityczne wywierają istotny wpływ na kształtowanie obrazu człowieka i dlatego istnieje konieczność modyfikacji systemów wychowawczych i edukacyjnych oraz sposobów głoszenia Słowa Bożego. Orędzie chrześcijańskie powinno być przedstawione w taki sposób, aby trafiło do mentalności współczesnego człowieka. Tak, jak Chrystus „włączył się przez swoje wcielenie w pewne społeczne i kulturalne warunki ludzi, wśród których przebywał” (DM 10), tak i Jego nauka powinna być dostosowana do egzystencji człowieka. Dotyczy to sposobów głoszenia Słowa Bożego, języka dostosowanego do odbiorcy, używanych metod czy środków przekazu. Nauczanie w katechezie musi uwzględniać nie tylko aspekty duchowe w człowieku, ale również i jego człowieczeństwo. Na tej podstawie rozumie się, że „tajemnica człowieka wyjaśnia się naprawdę dopiero w tajemnicy Słowa Wcielonego” (DOK 116). Wzorem w działalności katechetycznej dla duchownych, świeckich i konsekrowanych powinna być osoba Jezusa Chrystusa. Również poprzez katechezę należy zmierzać do doprowadzenia człowieka do komunii z Jezusem Chrystusem, a tym samym Trójcą Świętą. Jest to bardzo ważne zadanie, gdyż tylko w obliczu Boga katechizowany może odnaleźć właściwy sens i cel swojej egzystencji. Jednocześnie to Jezus Chrystus jest pierwszym, który w sposób doskonały przeżył swoje

człowieczeństwo ziemi. Jak czytamy w *Dyrektorium ogólnym o katechizacji*: „Ludzkimi rękami pracował, ludzkim myślał umysłem, ludzką działał wolą, ludzkim sercem kochał». Dlatego wszystko, co Chrystus przeżył, czynił po to, abyśmy mogli przeżywać to w Nim i aby On przeżywał to w nas. Katecheza działa na rzecz tej tożsamości ludzkiego doświadczenia między Jezusem Nauczycielem i uczniem oraz uczy myśleć jak On, działać jak On, kochać jak On” (DOK 116). Zatem przeżywanie komunii z Chrystusem jest doświadczeniem nowego życia łaski.

3. Praktyczne sposoby współpracy i współdziałania duchownych i świeckich

Dzięki współpracy i współdziałaniu, duchownych, konsekrowanych i świeckich Kościół ukazuje obecność Boga w świecie oraz uobecnia dzieło Jezusa Chrystusa i działanie Ducha Świętego. Dlatego musi wprowadzać coraz to nowe sposoby działalności, aby odpowiedzieć współczesnemu człowiekowi na podstawowe pytania, które dotyczą sensu i celu życia człowieka. Obowiązek głoszenia nauki Chrystusowej zobowiązuje ochrzczonych do solidnej formacji. Stąd tak wielka troska Kościoła o katechizację dzieci, młodzieży i dorosłych. Tylko człowiek właściwie uformowany będzie zdolny do tego, aby pójść do świata i głosić Ewangelię oraz dawać świadectwo o Chrystusie.

a) Współdziałanie w środowisku rodzinnym i szkolnym

Miejszem głoszenia Dobrej Nowiny jest między innymi *rodzina chrześcijańska*. Z jednej strony chrzest święty,

bierzmowanie i sakrament małżeństwa czynią małżonków i rodziców chrześcijańskich świadkami Chrystusa, prawdziwymi „misjonarzami miłości i życia” (por. FC 49-64), natomiast z drugiej strony małżeństwo i rodzina chrześcijańska budują Kościół. W rodzinie bowiem „osoba ludzka nie tylko rodzi się i stopniowo poprzez wychowanie, wprowadzana jest we wspólnotę ludzką, ale także poprzez odrodzenie chrzcielne i wychowanie w wierze wprowadzana jest w rodzinę Bożą, jaką jest Kościół” (FC 15). Rodzina to inaczej „Kościół domowy”, który pełni pierwszorzędną funkcję wychowawczą i ewangelizacyjną²⁰. Tym, co wydaje się szczególnie ważne dla Kościoła to kształcenie rodziców i wychowawców, będących gwarantem rozwoju religijnego dziecka, które musi być przekonane, że kwestie religijne są dla jego rodziców i opiekunów najważniejsze²¹. Stąd wynika „nieodzowność przygotowania małżonków i rodziców do ich roli pierwszych «świadków i nauczycieli wiary»». Nie może się to dokonać bez skutecznej współpracy świeckich. Dlatego nie wolno nie doceniać przedślubnej katechezy kandydatów do małżeństwa²². Tylko dzieci wychowywane w rodzinie o duchu chrześcijańskim mogą w sposób pełniejszy odczytywać swoje życiowe powołanie oraz miejsce w Kościele i w świecie. Codzienna wspólnota rodziców z dziećmi, niedzielne wspólne uczestniczenie we Mszy świętej, połączone z przystępowaniem rodziców i starszych dzieci do Komunii Świętej, regularne korzystanie z sakramentu pokuty i pojednania, udział w budowaniu wspólnego dobra w otoczeniu, wzajemny szacunek i miłość rodziców – są najskuteczniejszym przygotowaniem dzieci do ich

²⁰ Por. E. Osewska, *Katecheza rodzinna*, w: *Katechetyka szczegółowa*, red. J. Stala, Tarnów 2003, s. 284.

²¹ Por. Cz. Walesa, *Rozwój religijności człowieka. Dziecko*, t. 1, Lublin 2005, s. 86.

²² E. Weron, *Współpraca świeckich z kapłanami w ewangelizacji. Aspekt teologiczno-pastoralny*, „Collectanea Theologica” 62 (1992) nr 1, s. 136.

przyszłych ról, wynikających z ich powołań. Zadaniem rodziny jest przeobrażanie się w autentyczne „domowe sanktuarium Kościoła” (DA 11), włączanie się w życie Kościoła i udział w jego funkcjach²³.

Dyrektorium ogólne o katechizacji przypomina, że wychowanie człowieka „wymaga od katechezy i od katechetów stałej współpracy z rodzicami, a także nauczycielami ze szkoły, zgodnie z możliwościami danej sytuacji. Pasterze powinni pamiętać, że gdy pomagają rodzicom i wychowawcom w dobrym wypełnianiu ich misji, wtedy ma miejsce budowanie Kościoła. Praca ta stanowi ponadto wyjątkową okazję do katechezy dorosłych” (DOK 179). Sposobem rekatechizacji rodziców i nabywania przez nich umiejętności przekazywania wiary dzieciom są Msze Święte, będące przykładem współpracy pomiędzy świeckimi i kapłanami, która zacieśnia się w związku z katechizacją dzieci pierwszokomunijnych i bierzmowaniem młodzieży. Również inne spotkania z rodzicami są okazją do współpracy doświadczeń w dziele wychowawczym²⁴. Trzeba podkreślić, że szczególny wkład do katechizacji mogą wnieść również zakonnicy i zakonnice oraz członkowie stowarzyszeń życia apostołskiego. W działalności katechetycznej ich „oryginalny wkład rodzi się z publicznego świadectwa ich konsekracji, która czyni ich żywym znakiem Królestwa Bożego” (DOK 228). Ten ich szczególny udział nie może być zastąpiony ani przez kapłanów, ani przez świeckich. Współpraca z rodziną powinna

znaleźć oddźwięk także w kaznodziejstwie i w przepowiadaniu Ewangelii. W kaznodziejstwie należy poruszać aktualne tematy i odpowiadać na potrzeby i pytania ludzi. Wówczas współpraca pomiędzy świeckimi i duchownymi stanie się bardziej skuteczna. Formacja osobowa polega na rozwijaniu u młodego człowieka trzech niezbędnych czynników: intelektualnego, uczuciowego i motywacyjnego. O ile pewien zasób wiedzy można w miarę prosto przekazać, o tyle istnieje dużo większy problem z kształtowaniem dojrzałej świadomości w zakresie zasad moralnych i wprowadzaniem w codzienne działanie poznanych zasad i przekonań. Dochodzi do tego istotna potrzeba właściwego oddziaływania na dzieci i młodzież przez rodzinę, która jest podstawową wspólnotą wychowawczą²⁵. Rodzina pełni niezastąpioną rolę wychowawczą, bowiem w rodzinie nie tylko się mówi o chrześcijańskich wartościach, ale świadczy o nich własnym życiem.²⁶

Innym miejscem współdziałania świeckich i duchownych jest szkoła. Ma ona obowiązek nie tylko uczyć, ale także wychowywać. Wychowuje, gdy pomaga swym wychowancom, aby dostrzegali i rozwijali to, co w nich szlachetne, ale również coraz dojrzałej rozumieli samych siebie oraz sens własnego życia. Zadaniem duszpasterzy, rodziców i nauczycieli jest dopilnowanie, by były realizowane programy wychowujące do odpowiedzialnej miłości osobowej i społecznej. Katecheza odbywająca się w szkole pełni istotną funkcję w rozwoju

²³ Por. M. Ozorowski, *Rodzina Kościołem domowym w nauczaniu Jana Pawła II*, w: *Ekologia rodziny ludzkiej*, red. J. M. Dolega, J. W. Czarotowski, „Episteme” 7 (2000), s. 159-174.

²⁴ Por. E. Weron, *Współpraca świeckich z kapłanami...*, s. 136; M. Chwarscianek, *Współpraca duchownych i świeckich...*, s. 127.

²⁵ Por. R. Bieliń, *Katecheza parafialna młodzieży szkół ponadgimnazjalnych szansą dla młodzieży i dla Kościoła. Referat wygłoszony na spotkaniu Dekanalnych Duszpasterzy Rodzin Archidiecezji Krakowskiej, Kraków, 18.09.2004 r.*, www.wdr.diecezja.krakow.pl, z dn. 25.11.2004.

²⁶ Por. S. Łabendowicz, *Apostolat społeczny w katechezie – wolontariat*. „Zeszyty Formacji Katechetów” 51 (2013) nr 3, s. 36.

religijnym człowieka. Jej zadania odpowiadają różnym wymiarom wiary, a więc wychowaniu, nauczaniu i wtajemniczeniu. To dzięki niej niektórzy uczniowie po raz pierwszy usłyszą o Bogu. W realizacji celu wychowawczego w katechezie szkolnej należy zawsze pamiętać o uwzględnieniu dobra człowieka, jego sytuacji życiowej i doświadczenia religijnego. Dlatego ewangeliczna misja w szkole wykorzystuje dwa środki, jakimi są przekazywanie orędzia ewangelicznego i doświadczenie życia chrześcijańskiego²⁷. Poprzez szkolną katechezę uczniowie nie tylko zdobywają wiedzę, ale przede wszystkim umiejętności, sprawności i postawy. Zadanie to wynika także ze specyfiki katechezy, która odbywa się w zróżnicowanych kontekstach szkolnych, co sprawia, że mimo zachowania swojego własnego charakteru kładzie się w nim różne akcenty. Zależą one „od warunków prawnych i organizacyjnych, koncepcji dydaktycznej, cech osobowych nauczycieli i uczniów oraz relacji nauczania religii w szkole z katechezą rodzinną i parafialną. (...) Jest jednak konieczne zaangażowanie, by (...) nauczanie religii w szkole odpowiadało swoim celom i swoim charakterystycznym cechom” (DOK 74). Ta specyfika nauczania religii w szkołach polega na wypełnianiu zarówno zadań postawionych przez Kościół, jak też wybranych celów

i zadań szkoły²⁸. Zadania postawione przez Kościół koncentrują się wokół wychowania chrześcijańskiego i przekazywania nauki wiary (por. DKKKwP 83). Natomiast zadania postawione przez szkołę wiążą się z „wbudowaniem katechezy w swoistą strukturę szkoły”²⁹. Związane jest to ściśle z „włączeniem nauczycieli religii w zakres odpowiedzialności za realizację programu wychowawczego i dydaktycznego szkoły (także szkolnego programu korelacji między przedmiotowej i ścieżek edukacyjnych), jak również z podleganiem szkolnych lekcji religii takim samym, jak w przypadku innych nauczycieli i przedmiotów nauczania, wymaganiom systematyczności i organizacji zajęć lekcyjnych oraz sprawowania nadzoru pedagogicznego” (DKKKwP 82). Potrzebna jest zatem współpraca pomiędzy duchownymi i świeckimi katechetami. Dzięki niej można dokonać właściwego wyboru treści, celów, zadań i metod, które niosą ze sobą podstawowe wartości etyczne i moralne³⁰. Spełniając to, szkoła staje się jednym z miejsc pracy duszpasterskiej Kościoła oraz współpracy laikatu z duchowieństwem. Poprzez katechezę w szkole trzeba na nowo uświadamiać potrzebę podejmowania refleksji nad nauczaniem i wychowaniem oraz odkrywać religijny wymiar życia ludzkiego³¹. Dlatego też każdy proces formacyjny, mający na celu dojrzałe życie

²⁷ Por. Cz. Kupisiewicz, *Podstawy dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1994, s. 92; W. Bołoz, *Sposoby odnawiania norm moralnych*, „Horyzonty Wiary” 6 (1995), s. 87; S. Łabendowicz, *Apostolat społeczny...*, s. 37-38.

²⁸ Por. R. Murawski, *Ewangelizacyjny charakter katechezy*, „Ateneum Kapłańskie” 84 (1992), z. 2, s. 184; G. Puchalski, *Perspektywy nowej ewangelizacji w nauczaniu Jana Pawła II*, „Studia Elbląskie” 3 (2001), s. 231-243; J. Szpet, *Ewangelizacyjny wymiar szkolnych lekcji religii*, w: *Katecheza ewangelizacyjna w rodzinie, parafii, szkole*, red. S. Dziekoński, Warszawa 2002, s. 185-204.

²⁹ P. Tomasiak, *Ewangelizacja – katecheza – nauczanie religii w szkole. Wyjaśnienie podstawowych terminów*, w: *Ewangelizować czy katechizować?*, red. S. Dziekoński, Warszawa 2002, s. 47.

³⁰ Por. Jan Paweł II, *Szkoła i religia. Przemówienie do kapłanów diecezji rzymskiej*, „L'Osservatore Romano” 4 (1981), s. 14; A. Offmański, *Katechizowany podmiotem przemian kulturowych w nauce w szkole*, w: *Dzisiejszy katechizowany. Stan aktualny i wyzwania*, red. J. Stala, 2002, s. 15.

³¹ Por. J. Bagrowicz, *Katecheza jako wychowanie*, „Horyzonty Wiary” 29 (1996), s. 46-47; J. Szpet, D. Jackowiak, *Lekcje religii szkołą wiary*, Poznań 1996, s. 24; R. Fisher, *Uczymy jak się uczyć*, Warszawa 1999, s. 156.

chrześcijańskie, domaga się żywej wspólnoty Kościoła lokalnego, którego sercem są sakramenty, a zwłaszcza Eucharystia. W procesie katechezy szkolnej istnieje potrzeba współpracy różnych środowisk. Podkreśla się bardzo ważną rolę środowiska rodzinnego, które w rozwoju człowieka nie może być w żaden sposób zastąpione³². Zauważa się coraz częściej konieczność wzajemnego oddziaływania na siebie w relacjach: szkoła-rodzina, katecheta-rodzice³³.

Dążenie do współdziałania świeckich, a więc rodziców, katechetów i nauczycieli oraz duchownych w dziele wychowania dzieci i młodzieży jest odczytywane jako warunek konieczny rozwoju osobowości człowieka. *Directorium Catechisticum Generale* podaje, że „współpraca między katechetami a rodzicami konieczna jest do tego, by wychowanie dzieci postępowało w zgodny i odpowiedni sposób. Taka współpraca dokonuje się z obopólnym pożytkiem, a obydwie strony czerpią stąd pomoc do wykonywania swoich specyficznych zadań” (DCG 79). Aby wychowankowie mogli żyć, wzrastać i wytrwać w wierze, katechezi, rodzice i wychowawcy oraz nauczyciele i duszpasterze powinni wspierać ich w rozwoju wiary. Jednocześnie poprzez swoją postawę mają umożliwić dzieciom i młodzieży spotkanie z Jezusem Chrystusem we wspólnocie wiary. Katecheza w szkole może przyczynić się do umocnienia współpracy i współdziałania katechetów z rodzicami, nauczycielami i parafią. Jednocześnie jest ona częścią posługi

Kościoła, którą realizuje poprzez głoszenie orędzia zbawczego w środowisku szkolnym. Dialog prowadzony pomiędzy świeckimi i duchownymi może stać się podstawą współdziałania i ważnym narzędziem oceny współpracy środowisk w posłudze katechetycznej³⁴. Rodzina, parafia oraz szkoła dopełniają się w procesie oddziaływań wychowawczych, a współpraca tych środowisk ma na celu wychowanie człowieka. Specyfiką tego wychowania ma być nie tylko wspomaganie szeroko pojmowanego rozwoju jednostki i całych społeczności, ale również prowadzenie do komunii z Bogiem. Swoją działalność edukacyjną Kościół opiera więc na wartościach chrześcijańskich i ku takim wartościom prowadzi człowieka. Działania wychowawcze podejmowane poprzez katechetyczną posługę w szkole, domu i parafii to inicjacja w życie chrześcijańskie oraz kształtowanie postaw nią inspirowanych³⁵. Katecheza ma kierować wychowanków do nabywania zdolności zawierzenia i powierzenia się Bogu.

Potrzeba zatem współdziałania w przekazie nauki Chrystusowej przez świeckich i duchownych. W ten sposób zdobyta wiedza religijna pomoże w odpowiedzi na pytania o wiarę i jej sens. Wiara nie jest jedynie intelektualnym przyjęciem prawd, ale przede wszystkim podjęciem wezwania ze strony Boga, wypływającym z odkrycia wartości. W rzeczywistości szkolnej mamy do czynienia nie tylko z poznaniem, zrozumieniem i przeżywaniem prawdy religijnej, ale również z koniecznością

³² Por. B. Klaus, *Dziecko w rodzinie – zasady katolickiego wychowania*, w: *Przyszłość ludzkości idzie przez rodzinę*, red. W. Szewczyk, Warszawa 1992, s. 250-261.

³³ Por. H. Wistuba, *Współpraca rodziców z katechetą w nauczaniu wiary*, „Katecheta” 14 (1970), s. 255.

³⁴ Por. J. Stala, *Współpraca rodziny, szkoły i parafii w dziele wychowania*, w: *Dydaktyka katechezy*, cz. I, red. J. Stala, Tarnów 2004, s. 339-376.

³⁵ Por. A. Offmański, *Pojęcie i natura katechezy*, w: *Katecheza Kościoła w świetle Dyrektywności ogólnego o katechizacji*, red. A. Hajduk, Kraków 1999, s. 87; T. Panuś, *Zasada wierności Bogu i człowiekowi i jej realizacja w polskiej katechizacji*, Kraków 2001, s. 114-115.

przyjęcia w życiu określonych postaw religijno-moralnych³⁶. Katecheza, która jest także „formą przekazu językowego, winna przedstawiać całą i nienaruszoną doktrynę Kościoła, ukazując jej więź z życiem wierzących. W ten sposób urzeczywistnia się szczególnie jedność nauczania i życia, której nie sposób osiągnąć inaczej” (FR 99). Dlatego należy kształcić i formować osoby odpowiedzialne za katechizację szkolną. Zdobyta wiedza oraz ukształtowana religijność pomogą katechetom, aby byli we wspólnocie „świadkami” i uczestnikami tajemnicy, którą żyją i przekazują innym. Katecheci muszą swoim życiem świadczyć o Chrystusie. To dawanie świadectwa wiary jest podstawowym sposobem nauczania i głoszenia wiary zarówno w rodzinie, jak i szkole³⁷.

b) Współdziałanie w stowarzyszeniach, ruchach i grupach wiernych

Współdziałanie duchownych i świeckich w Kościele jest swoistym aktywizowaniem wszystkich wierzących do troski o parafię i inne wspólnoty, stowarzyszenia czy grupy kościelne.³⁸ Jest to zadanie skierowane do wszystkich członków Kościoła. Papież Jan Paweł II w encyklice *Redemptor hominis* przypominał, że wynika to z zasady „owej królewskiej służby, która każdemu z nas nakazuje za wzorem Chrystusa wymagać od siebie; wymagać właśnie tego, do czego jesteśmy powołani i do czego, przyjmując powołanie, sami zobowiązaliśmy się z łaską Bożą” (RH 21). Wynika stąd, że celem

katechezy jest wychowywanie wszystkich chrześcijan do odpowiedzialności za Kościół i jego rozwój oraz zbawienie wszystkich ludzi. Środowiskiem życia człowieka jest między innymi *wspólnota wierzących – parafia*. Ta wspólnota chrześcijańska tworzy się wokół Jezusa Chrystusa, który przez swoje wcielenie, nauczanie, cuda, mękę, śmierć i zmartwychwstanie jednoczy ludzkość z Bogiem, a jednocześnie doprowadza do jedności między ludźmi (por. J 12,32).

Uświadomienie sobie, że w Jezusie Chrystusie wszyscy są dziećmi Bożymi i braćmi prowadzi do rozumienia parafii jako wspólnoty. Tutaj „istotnym elementem jest wewnętrzne, międzyosobowe powiązanie wszystkich jej członków, wzajemna wymiana doświadczeń i świadectwa, wspólnotowa refleksja nad problemami i zadaniami całości, wspólne podejmowanie odpowiedzialności i decyzji”³⁹. Potrzebne są więc katecheza i ewangelizacja, które pomogą wszystkim członkom parafii, aby stawali się wspólnotami modlitwy, korzystali z sakramentów, a szczególnie z Eucharystii i uczestniczyli w życiu parafii. To dzięki apostołskiej katechizacji zostaną stworzone wspólnoty mocne żywą wiarą i nadzieją oraz angażujące się w czynną miłość Kościoła. W realizacji opieki pasterskiej nad rodzinami, młodzieżą i dziećmi są konieczne częste spotkania liturgiczne z nimi i w ich intencjach, specjalnie dla nich przygotowywane konferencje i dni skupienia, ale również odwiedziny pasterskie oraz troska o ich egzystencję⁴⁰.

³⁶ Por. J. Szpet, *Inicjacyjna funkcja katechezy*, „Horyzonty Wiary” 7 (1996) 3, s. 56.

³⁷ Por. S. Łabędowicz, *Formacja katechetów na współczesne czasy*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 60 (2015) nr 4, s. 49.

³⁸ Por. J. Przybyłowski, *Wyzwania pastoralne w dokumentach katechetycznych Kościoła katolickiego w Polsce*, w: *Przesłanie dokumentów katechetycznych Kościoła w Polsce*, red. S. Dziekoński, Warszawa 2003, s. 148.

³⁹ J. Charytański, *Parafia wspólnotą przekazu wiary i życia chrześcijańskiego*, w: *Ewangelizacja*, red. J. Krucina, Wrocław 1980, s. 211.

⁴⁰ Por. F. Woronowski, *Przewodnik duszpastersko-apostołski. Synteza założeń uczestnictwa w posłanniczej działalności Kościoła*, Lubaczów-Łomża 1985, s. 45-46.

Parafia zapewnia duszpasterstwo grupowe i ogólne. Jednocześnie gromadzi chrześcijan we wspólnotę, która: przysposabia i przyzwyczaja do normalnej praktyki życia liturgicznego; podtrzymuje i ożywia; zapewnia zbawczą naukę Chrystusa; „pobudza do odczuwania i praktykowania pokornej miłości, przejawiającej się w dobrych i braterskich uczynkach” (ChL 26). Ponadto parafia „dostarcza naocznego przykładu apostolstwa wspólnotowego, gromadząc w jedno wszelkie występujące w jej obrębie różnorakie właściwości ludzkie i wszczepiając je w powszechność Kościoła” (DA 10). Formacja chrześcijańska w parafii przyjmuje zatem charakter wspólnotowy i diakonijny, gwarantując otwarcie na wszystkich ludzi oraz uznając ich posługi i charyzmaty. Zakłada także współpracę poszczególnych wiernych i małych wspólnot w budowaniu Kościoła zaangażowanego we własny rozwój i uczestniczącego w organicznym rozwoju świata. Katecheza dorosłych w parafii daje również możliwość podjęcia ewangelizacji nieochrzczonych, działania w konkretnym miejscu i czasie dla dobra własnego i innych oraz zdobywania nowych doświadczeń wiary (por. DA 10).

Zadaniem parafii jest „kształtowanie” chrześcijan i zaangażowanie ich w „żywe” przeżywanie wspólnoty, którą tworzą oraz świadczenie o Bogu w Kościele i poza nim⁴¹. Na terenie parafii działają *stowarzyszenia, ruchy i grupy*, które włączają osobę w życie Kościoła, czyniąc ją podmiotem działania, wyzwala ją inicjatywę i odpowiedzialność (por. DCG 76), umożliwiają przedyskutowanie różnych problemów i zrozumienie wielu spraw oraz pogłębienie świadomości religijnej (por. KDWCh 54, DOK 257), kształtują

ducha solidarności (por. KDWCh 7), a także inspirują do apostolstwa (por. OLB 13, DOK 257). W ten sposób nadają misji ewangelicznej treść egzystencjalną. To w nich spotyka się współtowarzyszy w zdobywaniu wraz z nimi odpowiedniej formacji i doświadczenia życia chrześcijańskiego (por. DOK 69). Ojciec Święty Jan Paweł II apeluje, aby duszpasterze zadbali „o tworzenie niewielkich podstawowych wspólnot kościelnych, zwanych także wspólnotami żywymi, w których wierni mogą przekazywać sobie nawzajem słowo Boże oraz służyć innym i praktykować miłość. Wspólnoty te są prawdziwym wyrazem kościelnej komunii i ośrodkami ewangelizacji, działającymi w łączności ze swoimi pasterzami” (ChL 26). W Kościele istotne znaczenie wychowawcze mają grupy apostolskie, wspólnoty i stowarzyszenia, które podejmują pracę w różnych środowiskach. Jan Paweł II wskazuje, że „wnoszą one cenny wkład w realizację misji Kościoła. Są miejscem, gdzie młodzi i dorośli przeżywają doświadczenie Kościoła; gdzie pomagają sobie wzajemnie żyć po chrześcijańsku w mało wierzącym świecie; gdzie, umacniając swoją wiarę i przynależność do Kościoła, przygotowują się do apostolskiego dialogu. Albowiem na to, żeby być dzisiaj apostołem, trzeba posiadać mocną świadomość tożsamości chrześcijańskiej”⁴².

Szczególne miejsce dla formacji dzieci i młodzieży mają różne grupy działające w szkole, parafii i Kościele. Każda z tych grup, przy pomocy sobie właściwych metod, umożliwia formację głęboko wszczepioną w doświadczenie życia apostolskiego, a równocześnie daje okazję do wypełniania misji Kościoła wobec świata. Powstające koła zainteresowań, grupy i stowarzyszenia

⁴¹ Por. E. Alberich, A. Binz, *Formy katechezy dorosłych*, Torino 1995, s. 55-74.

⁴² „L'Osservatore Romano” 3 (1982) nr 10, s. 14.

pełnią ważną rolę w procesie uspołecznienia i rozwoju intelektualnego dzieci i młodzieży. Dzięki nim uczniowie mogą rozwijać swoje pasje i sprawności⁴³. Stanowią one doskonały sposób na współpracę pomiędzy osobami świeckimi i duchownymi, którzy wspólnie dążą do wspierania rozwoju dzieci i młodzieży, a także dorosłych. Wśród nich możemy wymienić na przykład Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży (KSM). Działalność Stowarzyszenia opiera się na formacji duchowej oraz aktywności społeczno-kulturalnej. Młodzi KSM-owicze wnoszą radość i pogodę ducha w swoje otoczenie oraz wprowadzają wartości ewangeliczne w każdy wymiar życia. Zadaniem duszpasterzy i opiekunów jest nauczyć młodych ludzi odpowiedzialności za siebie i swoje postępowanie oraz konkretną działalność w wymiarze społecznym⁴⁴. Innym rodzajem działalności w małych grupach są Koła Caritas. Ich idea wywodzi się z Chrystusowego przykazania miłości bliźniego, według którego do każdego człowieka należy odnosić z szacunkiem i miłością, bez względu na jego przekonania, narodowość czy rasę. W świecie, w którym propagowane są zwłaszcza wartości materialne, kult zdrowego i pięknego ciała należy w młodych ludziach zaszcześcić uniwersalne wartości humanitarne. Praca charytatywna uwrażliwia dzieci i młodzież na problemy społeczne, uczy poszanowania drugiego człowieka oraz niesienia pomocy innym ludziom. Duszpasterze wspólnie ze świeckimi powinni zachęcać do praktykowania miłosierdzia poprzez modlitwę, dobre słowo i czyn. Celem tego jest wyrabianie umiejętności dzielenia się rzeczami materialnymi, jak i niematerialnymi

(np. dobre słowo, wsparcie i pomoc w nauce). Praca w Kole Caritas jest związana z udziałem w różnych akcjach Caritasu w szkole, parafii oraz działalności charytatywnej we wspólnocie uczniowskiej. Będzie to na przykład udział w Tygodniu Miłosierdzia, akcji „Święty Mikołaj”, Wigilijnym Dziale Pomocy Dzieciom, „Skarbonce wielkopostnej”. Jest to również organizowanie pomocy osobom ubogim, samotnym i niepełnosprawnym, ale także współpracowanie z innymi organizacjami szkolnymi, parafialnymi czy fundacjami i stowarzyszeniami charytatywnymi. Celem różnych akcji charytatywnych jest formacja chrześcijańskiego stylu życia⁴⁵. Taka formacja ma również miejsce w wolontariacie, który jest narzędziem edukacji obywatelskiej dla wszystkich grup wiekowych ochotników. Dzięki zaangażowaniu społecznemu i dostrzeżeniu różnych niedomagań młodzi ludzie łatwiej wchodzą w dorosłe życie, a spotkanie z problemami ludzi starszych, chorych uczy nowych zachowań i sposobów rozwiązywania problemów. Dzięki pogłębionej duchowości chrześcijańskiej wolontariusz dostrzega w człowieku potrzebującym zarówno jego braki materialne, fizyczne, jak i duchowe oraz udziela mu pomocy lub wskazuje drogę rozwiązania różnych problemów. Współpraca pomiędzy wolontariuszami świeckimi i duszpasterzami to także organizowanie imprez kulturalnych w społecznościach lokalnych, zwłaszcza w parafiach.

Kościół pełni posługę charytatywną wobec potrzebujących pomocy poprzez współpracę z instytucjami opieki społecznej, stowarzyszeniami dobroczynnymi czy ludźmi dobrej woli⁴⁶.

⁴³ Por. S. Łabendowicz, *Dynamika grup apostołskich w szkolnych kołach zainteresowań*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 55 (2014) nr 3, s. 100.

⁴⁴ Tamże.

⁴⁵ Tamże.

Wszystkie te wspólnoty łączy działalność na rzecz drugiego człowieka. Bliska im jest pomoc ludziom, którzy tego potrzebują. Powstające stowarzyszenia ludzi świeckich, ruchy bądź grupy dzięki praktyce miłości i służbie braciom są znakami prowadzącymi do Boga tych, którzy zbyt daleko oddalili się od Niego lub Boga nie znają. Wzajemne relacje w ramach grup czy ruchów prowadzą do rozważania różnych kwestii religijnych. Szczególnie zaznacza się to u osób, które nie mają już kontaktu ze wspólnotą chrześcijańską. Dlatego istnieje potrzeba, aby różne grupy chrześcijańskie stworzyły warunki do katechezy, która byłaby otwarta na ludzi wątpiących i poszukujących⁴⁷. Rozwijające się w Kościele stowarzyszenia, ruchy i wspólnoty mają na celu pomaganie uczniom Jezusa Chrystusa w wypełnianiu ich świeckiej misji w świecie i w samym Kościele. Te małe wspólnoty podejmują w Kościele bardzo skuteczną rolę zaczynu ewangelicznego, który przenika powoli całe środowisko. Ich członkowie docierają do miejsc dla kapłana często niedostępnych, do ludzi zagubionych i zniechęconych⁴⁸. Kościół zachęca do tworzenia grup nieformalnych, które odpowiadałyby zapotrzebowaniu ludzi świeckich, czy to w ramach liturgii i katechizacji, czy też na szerszej kanwie życia religijnego. Duszpasterze i katecheci powinni troszczyć się o ich formację religijną, pozostawiając im pewne pole do działania⁴⁹. Rodzice, duszpasterze, nauczyciele i wychowawcy powinni zadbać o zorganizowanie odpowiednich

ruchów i grup rówieśniczych w szkole, w parafii czy na osiedlu. Jest rzeczą konieczną, aby w placówkach oświatowych istniało i pod odpowiednią opieką funkcjonowało np. harcerstwo, natomiast w parafii były np. grupy oazowe, wolontariat, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży czy koła różańcowe dla młodzieży. Grupy rówieśnicze, bazując na chrześcijańskich wartościach, budują dobry fundament pod przyszłe małżeństwo i udaną rodzinę⁵⁰.

c) Życie społeczno-kulturowe oraz środki masowego przekazu

Kościół naucza, że „Człowiek, dlatego ma czynić sobie ziemię poddaną, ma nad nią panować, ponieważ jako «obraz Boga» jest osobą, czyli bytem podmiotowym uzdolnionym do planowego i celowego działania, zdolnym do stanowienia o sobie i zmierzającym do spełnienia siebie” (LE 6). Dlatego też w wypełnianiu wszystkich swoich obowiązków człowiek powinien być apostołem i przyczyniać się do przenikania rzeczywistości ziemskiej duchem Ewangelii (por. DA 5). Życie społeczne jest obszarem, który wymaga od osób duchownych i świeckich wspólnego podejmowania różnego rodzaju działań w celu głoszeniu słowa Bożego. Jak przypomina Ojciec Święty Jan Paweł II „*Wiara w Chrystusa Odkupiciela*”, rzucając światło od wewnątrz na naturę rozwoju, jest także przewodnikiem w realizowaniu zadania współpracy” (SRS 31). Dlatego też „W ten Boży plan, zapoczątkowany od wieków w Chrystusie, doskonałym «obrazie»

⁴⁶ Por. S. Łabędowicz, *Wychowanie przez wolontariat*. „Biuletyn Katechetyczny” 2013 nr 9 s. 1.

⁴⁷ Por. D. Muskus, *Szkoła środowiskiem katechetycznym*, Kraków 1999, s. 28-29.

⁴⁸ Por. M. Majewski, *Antropologiczna koncepcja katechezy*, Kraków 1995, s. 21.

⁴⁹ Por. Jan Paweł II, *List Ojca Świętego do uczestników Kongresu*, 31 V 1994 Watykan, w: *Wiosna Ruchów. Materiały z I Kongresu Ruchów Katolickich*, Warszawa 1994, s. 34-35.

⁵⁰ Por. S. Łabędowicz, *Przygotowanie do sakramentu małżeństwa i życia w rodzinie wg aktualnych wskazań Komisji Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski i Rady ds. Rodziny*, „Zeszyty Formacji Katechetów” (2005) nr 2, s. 46.

Ojca (por. Kol 1,15) i osiągnąć swą doskonałość w Nim, «Pierworodnym spośród umarłych» (Kol 1,18), *wpisuje się nasza historia*, naznaczona naszym wysiłkiem osobistym i zbiorowym dla polepszenia położenia człowieka, przezwyciężenia stale zjawiających się na naszej drodze trudności, i w ten sposób przygotowująca nas do uczestniczenia w pełni, która «zamieszkuje w Panu» i której udziela On «swemu Ciału, którym jest Kościół» (por. Kol 1,18; Ef 1,22-23)» (SRS 31). Przez chrześcijańskie podejście do życia człowiek ma budować dobro wspólne, przyczyniać się do rozwoju kultury, umacniać gospodarkę narodową, doskonalić chrześcijański porządek i zabezpieczyć pokój między ludźmi. To właśnie z inspiracji prawd wiary, zasad etyki i różnych przeżyć na bazie chrześcijaństwa powstają dzieła literatury, muzyki, architektury, a przede wszystkim kształtują się osobowości, które realizują wartości ludzkie.

Większe zaangażowanie się chrześcijan w tworzenie współczesnego świata na pewno pozwoli na przezwyciężenie wielu kryzysów, jakie pojawiają się w społeczeństwach⁵¹. Dlatego też, aby nie ustała gorliwość osób świeckich, „nie zniechęcały ich niepowodzenia i oskarżenia, a ideałów ewangelicznych nie przesłonił pragmatyzm bądź utylitaryzm, potrzebna jest im znajomość nauki społecznej Kościoła, bliskość wspólnot chrześcijańskich, formacja, modlitwa i wsparcie ze strony pasterzy”⁵². Ewangelia Chrystusowa i postawa świadectwa chrześcijan powinny przenikać wszystkie dziedziny ludzkiego życia. Sobór Watykański II, podkreślał, że do pełnego człowieczeństwa dochodzi się

poprzez kulturę, a więc troskę o dobra i wartości natury (por. KDK 53). Praca świeckich i duchownych powinna dążyć do tego, aby ukazywać Dobrą Nowinę w kontekście kultury narodowej oraz historii narodu, mocno związanej z chrześcijaństwem i Kościołem katolickim oraz tradycją tolerancji religijnej. Człowiek wyraża się poprzez kulturę, nie każdy zaś rodzaj kultury jest możliwy do przyjęcia przez wiarę. Jeżeli kultura zaprzecza prawdzie, prowadzi do negacji Kościoła i wiary (por. CA 45). Dlatego wspólna działalność świeckich i duchownych musi dokonać rozróżnienia i przyjmować te bogactwa kulturowe, które są zgodne z wiarą. Musi dokonywać się ewangelizacja kultury, która nie może nigdy pomijać świata sztuki, literatury, muzyki, malarstwa czy rzeźby i architektury (por. EE 60). Ten ścisły związek pomiędzy wiarą a kulturą ujawnia się w procesie inkulturacji. Poprzez nią Kościół wciela Ewangelię w różne kultury oraz przekazuje narodom różne wartości chrześcijańskie (por. RM 52). Dzięki procesowi inkulturacji wiara może wyrażać się poprzez wiele kultur. Jak przypomina *Katechizm Kościoła Katolickiego*: „Od wieków, w bardzo wielu językach, kulturach, ludach i narodach, Kościół nie przestaje wyznawać swojej jedynej wiary otrzymanej od jednego Pana, przekazywanej przez jeden chrzest, opartej na przekonaniu, że wszyscy ludzie mają tylko jednego Boga i Ojca” (KKK 172). Dzięki współpracy w Kościele istotnym wkładem na rzecz prawdziwej kultury jest przemiana ludzkich serc w świecie, które mogą otworzyć się na prawdę (por. DOK 205, CA 51). Poprzez różną kulturę orędzie Ewangelii będzie

⁵¹ Por. L. Dyczewski, *Chrześcijaństwo – katolicy tworzą własną kulturę*, „Kształtowanie duchowości nauczycieli, „Zeszyty Nauczycieli i Wychowawców”, red. S. Łabendowicz, z. 6, Radom 2006, s. 36-37.

⁵² M. Chwarscianek, *Współpraca duchownych i świeckich...*, s. 134.

mogło dotrzeć do ludzi niewierzących oraz stać się ważną płaszczyzną wymiany myśli, dialogu między wierzącymi i niewierzącymi. Wynika stąd, że działalność Kościoła musi swoją ewangeliczną misją objąć wszystkie dziedziny życia człowieka.

Również środki masowego są sprzymierzeńcem i narzędziem ewangelicznego przekazu (por. RMi 37) oraz powinny być ukierunkowane na człowieka, a także przyczyniać się do jego rozwoju w wielu dziedzinach życia⁵³. Dlatego też ludzie świeccy i duchowni powinni „współpracować w głoszeniu Dobrej Nowiny poprzez tworzenie i działalność w rozgłoszeniach radiowych i telewizyjnych, prasie, Internecie, teatrze. Nie można lekceważyć możliwości informacyjnych i ewangelizacyjnych, jakie daje Internet i publikacje multimedialne. Współpraca powinna obejmować wszystkie szczeble struktury Kościoła, rozpoczynając od parafii”⁵⁴. Współpraca duchownych i świeckich w głoszeniu Ewangelii poprzez środki masowego przekazu przyczynia się do ewangelizacji mediów. Dokonuje się to poprzez „formację sumień osób odpowiedzialnych za środki przekazu, krzewienie idei służby i standardów uczciwości oraz ukazywanie im zasad, których podstawą jest wierność prawdzie o godności ludzkiego życia i ostatecznym powołaniu do życia z Bogiem”⁵⁵. W Kościele jest potrzebna współpraca pomiędzy duchownymi i świeckimi,

k którzy będą weryfikować „sposoby głoszenia Ewangelii i coraz lepiej wykorzystywać środki społecznego przekazu. «Pierwszym <areopagiem> współczesnym jest świat środków przekazu, który jednoczy ludzkość i czyni z niej, jak to się określa, <światową wioskę>. Środki społecznego przekazu osiągnęły takie znaczenie, że dla wielu są głównym narzędziem informacyjnym i formacyjnym, przewodnikiem i natchnieniem w zachowaniach indywidualnych, rodzinnych, społecznych»” (RM 37). To zaangażowanie w dziedzinie mass-mediów umożliwi większej liczbie ludności usłyszenie nauki Jezusa Chrystusa (por. RM 37). Dlatego też w katechizacji należy wykorzystać możliwości, jakie stwarzają środki masowego przekazu. Ewangelia w ciągu wieków nic nie straciła ze swej mocy. Trzeba ją jedynie zastosować w nowych okolicznościach. Środki społecznego przekazu będą pozytywnie oddziaływać na współczesnego człowieka, przekazując mu Dobrą Nowinę o Chrystusie⁵⁶. W korzystaniu ze środków społecznej komunikacji podczas katechezy trzeba pamiętać o tym, aby nie zasłaniały i nie utrudniały głównych celów katechetycznych. Konstytucja *Gaudium et spes* podkreśla wielkie znaczenie nauki i techniki w przygotowaniu i rozwoju kultury współczesnej (por. KDK 5). Również osiągnięcia nauki, wyrażające się w zdobywaniu kosmosu oraz niezwykle intensywnym rozwoju informatyki i elektroniki,

⁵³ Por. Jan Paweł II, Orędzie na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, *Środki społecznego przekazu pomostem pomiędzy wiarą i kulturą* (24.05.1984), w: *Orędzia Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 1998, t. 1, s. 224.

⁵⁴ Jan Paweł II, Przemówienie *Biskupi Polscy z wizytą „Ad limina apostolorum”*. *Odnova człowieka i społeczeństwa dokonuje się za sprawą odnowy sumień* (14.02.1998), w: *Drogowskazy dla Polaków Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, Kraków 1999, s. 228.

⁵⁵ Jan Paweł II, Przemówienie *Prawdziwi chrześcijanie i znakomici dziennikarze* (4.06.2000), „L'Osservatore Romano” 21 (2000) nr 7-8, s. 30; Jan Paweł II, Przemówienie *Ewangelizacja przez środki społecznego przekazu* (7.03.1996), „L'Osservatore Romano” 17 (1996) nr 6, s. 29.

⁵⁶ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do uczestników Konferencji na temat mediów i kultury, zorganizowanej przez Episkopat Włoch* (9 XI 2002), „L'Osservatore Romano” (2003) nr 2, s. 33.

spowodowały olbrzymi wzrost w przekazywanie informacji oraz w lepszym sposobie życia człowieka⁵⁷. Współczesny człowiek musi pamiętać, że wszystko, co dobre w świecie stanowi przejaw obecności Bożej.

Katechizując i głosząc Ewangelię Chrystusową, trzeba dążyć do tego, aby wartości religijne nigdy nie zostały usunięte z życia człowieka. Zadaniem świeckich, duchownych i konsekrowanych jest przypominać, że zdobywcze techniki stwarzają ogromne możliwości głoszenia Ewangelii, a ich wykorzystanie ułatwia popularyzację kultury religijnej oraz formowanie postaw religijnych. Dla Kościoła, który pragnie dotrzeć z orędziem Ewangelii aż po krańce świata, są one skutecznymi środkami realizacji tego celu. Telewizja, radio, Internet, prasa czy film mają ogromne znaczenie dla działalności katechetycznej. W ten sposób Słowo Boże, zawarte w Piśmie Świętym i Tradycji, objawia się i jest przeżywane na wiele sposobów.

Podsumowanie

Współpracę duchowieństwa i laikatu w Kościele należy postrzegać w kontekście eklezjologii komunii. Sobór Watykański II naucza, że przez sakrament chrztu ludzie stają się przybranymi dziećmi Bożymi oraz braćmi i siostrami w Chrystusie. Wszyscy ochrzczeni stanowią wspólnotę – komunię wierzących. Pozostają oni ze sobą w stałym kontakcie, służąc sobie nawzajem miłością zgodnie z otrzymanym od Boga powołaniem, jak również sobie właściwymi darami

i charyzmatami. Zadaniem świeckich jest uświęcanie świata i przenikanie duchem ewangelicznym rzeczywistości doczesnej (por. KK 31). Natomiast duchowni służą tej wspólnocie jako pasterze, na mocy otrzymanego sakramentu święceń oraz mandatu przekazanego im przez Kościół (por. DK 9)⁵⁸. Współpraca duchownych i świeckich „jest nie tylko prawem wiernych, lecz także obowiązkiem, który mają realizować nie tylko niektórzy wierni w poszczególnych wspólnotach czy stowarzyszeniach kościelnych, ale wszyscy. Oznacza to, że w różnych okolicznościach powinni oni podejmować wysiłki, by wspólnie, pomagając sobie nawzajem, w sposób fizyczny lub duchowy wypełniać zadania Kościoła, szanując swoją różnorodność i odmienne kompetencje”⁵⁹. Dlatego też współdziałanie osób duchownych i świeckich należy do istoty życia Kościoła. Im lepiej się ona układa, tym łatwiej jest realizować nawet bardzo trudne wyzwania apostołskie i duszpasterskie współczesnego Kościoła i świata⁶⁰. Tak więc potrzebny jest dialog pomiędzy duchownymi i świeckimi, który jednocześnie pomoże w poszukiwaniu nowych sposobów realizowania różnych zadań w Kościele⁶¹. Dlatego ważne jest, aby katecheci i duszpasterze kształtowali w ochrzczonych odpowiedzialność za siebie i innych wierzących. W katechezie szkolnej i parafialnej należy ukazywać, że realizacja misji zleconej przez Jezusa Chrystusa angażuje ochrzczonych w głoszenie Słowa Bożego, w służbę i liturgię. Są to zadania ściśle ze sobą związane i nie mogą być

⁵⁷ Por. A. Urbaniak, *Wspólna troska – Wychowanie do miłości w domu i szkole*, Poznań 1999, s. 45.

⁵⁸ Por. D. Lipiec, *Trudności we współpracy duchowieństwa i laikatu*, „Studia Teologiczne Białystok, Drohiczyń, Łomża” 20 (2002), s. 207.

⁵⁹ P. Wierzbicki, *Zasada współpracy...*, s. 277-278.

⁶⁰ Por. J. Michalik, *Współpraca kapłana z wiernymi w realizacji zadań Kościoła w świecie*, „Ateneum Kapłańskie” 72 (1980), s. 354-363.

⁶¹ Por. E. Górecki, *Współpraca duszpasterzy...*, s. 97-105.

od siebie oddzielone (por. DCE 25). Jednocześnie ta posługa ma być skierowana do wierzących oraz do tych, którzy są poza Kościołem lub nie znają jeszcze Jezusa Chrystusa. Zadaniem katechetów i duszpasterzy jest zatem w taki sposób prowadzić katechezy, aby zarówno duchowni, konsekrowani, jak i świeccy czuli się niezbędnymi członkami Ludu Bożego oraz pamiętali o odpowiedzialności za innych ludzi. Należy ich również zachęcać do angażowania się w budowanie wspólnoty Kościoła, zgodnie ze swoim powołaniem,

darami i otrzymanymi charyzmatami. Współpraca osób duchownych, konsekrowanych oraz świeckich jest wyrazem wierności Chrystusowi i Jego nauce. W katechezie i duszpasterstwie trzeba nieustannie uświadamiać, że bycie uczniem Jezusa Chrystusa wymaga wierności we wszystkim swemu Panu i Nauczycielowi: zarówno w przekazywaniu Jego nauki, jak też w życiu codziennym. Wypełniając swoje zadanie, konieczne jest wyzbycie się wszelkiej pychy i zarozumiałości (por. 1Kor 4,1-5).

Ks. dr hab. Stanisław Łabendowicz prof. KUL – Instytut Teologii Pastoralnej i Katechetyki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie.

Dariusz Adamczyk

Odpowiedzialność świeckich w Kościele i świecie – w świetle adhortacji apostolskiej Jana Pawła II „Christifideles laici”¹

Adhortacja apostolska *Christifideles laici* to dokument posynodalny² poświęcony kwestii powołania i misji wierznych świeckich w Kościele i świecie w kontekście nauczania Soboru Watykańskiego II. Kanwę rozważań stanowi biblijna metafora winnicy Pańskiej ze szczególnym odniesieniem do przypowieści Jezusa o robotnikach w winnicy (Mt 20,1-16). Winnicą jest cały świat (por. 13,38), który w perspektywie ostatecznego przyjścia królestwa Bożego ma być przemieniany zgodnie z Bożym

zamysłem. To na tym polu świeccy mają wypełniać swoją misję, mają być „solą dla ziemi” i „światłem świata” (5,13 n). Ciągłe aktualne pozostaje wezwanie Jezusa: „Idźcie i wy do mojej winnicy” (20,4a). Ten Chrystusowy apel odnosi się do wszystkich ludzi³. Jest to wyraz dobroci Boga, w której zawarta jest logika ratowania człowieka, nie zaś sama potrzeba pracy w winnicy. Wskazuje na to zapłata adekwatna do dobroci gospodarza, a nie do wkładu pracy człowieka (w. 15b).

¹ Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Christifideles laici*, Rzym 1988 [dalej: ChL].

² Chodzi o VII Zwyczajne Zgromadzenie Synodu Biskupów, które odbyło się w Rzymie od 1 października do 30 października 1987 roku.

³ Por. ChL 1-3.